

ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ VE LİSELERİMİZ

M. Ruhi KÖSE*

ÖZET: 1970'lerden bu yana Türk Eğitim Sisteminde yaşanmakta olan sorunların en önemlilerinden birisi orta öğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumları arasındaki öğrenci arz-talep dengesizliğidir. 1971'de 12550 olan üniversiteye girememiş lise mezunu öğrenci sayısı 1995'te 392712'ye yükselmiştir. Üniversite giriş sınavlarına katılan öğrencilerin sınavlardaki başarı düzeylerinin mezun oldukları lisenin türüne bağlı olarak farklılık gösterdiği ileri sürülmektedir. Bu araştırma, söz konusu iddianın bilimsel geçerlilik derecesini test etme amacını gütmektedir. Araştırmada Türkiye'deki Normal Devlet Liseleri, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, Anadolu Liseleri, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liselerinin 1995 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavındaki sözel ve sayısal beceri, Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı ortalamaları ile, ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile toplam yerleşme oranlarının okul türüne bağlı olarak göstermiş oldukları farklılıklar incelenmektedir. Araştırmanın bulguları, seçilmiş olan bağımlı değişkenlerin okul türüne bağlı olarak önemli farklılıklar gösterdiğini, orta öğretimden yüksek öğretime geçişte öğrencilerin sayısal ve fen alanlarındaki beceri ve başarılarının sözel ve sosyal alanlardaki beceri ve başarılarından daha önemli ve ayırıştırıcı olduğunu göstermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: *Lise türü, akademik beceri, akademik başarı, ÖSS'yi kazanma oranı, ÖYS yerleşme oranı, Toplam yerleşme oranı.*

ABSTRACT: One of the most significant problems which has been experienced in the Turkish Educational System after 1970's is the student supply and demand gap between the secondary and higher educational institutions. Number of the lycee graduates who could not enter the universities has been raised from 12550 in 1970 to 392712 in 1995. Achievement level of the students in the university entrance examinations is claimed to be related to the type of lycee which the students are graduating from, and as a result, to show variation as depending on the type of their lycee graduation. This study aimed at testing the scientific validity of this claim. The purpose of this study is to investigate the variations in verbal and numerical ability,

Turkish, mathematics, physics, chemistry, biology, history, geography, philosophy and foreign language achievement levels, along with the Student Success and Placement ratios of six type of lycees as depending on 1995 Student Selection and Placement Examination in Turkey. Findings of the study indicated that all the selected dependent variables show significant variation as depending on the type of the lycee which the students are being graduated from. Moreover, results of this study indicated that the variations in numerical ability, math and science achievement are more meaningful and significant than the variations in verbal ability, Turkish and social science achievement, in transition from secondary to higher education in Turkey.

KEY WORDS: *Type of lycee, academic ability and achievement, SSE success, SPE and Total placement ratios.*

1. GİRİŞ

Orta öğretim ile yüksek öğretim arasındaki öğrenci arz-talep dengesizliği, 1970'li yıllardan bu yana Türk eğitim sisteminde yaşanmakta olan, ve eğitim ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmiş bulunan tüm kurum ve kişileri önemli ölçüde tedirgin eden sorunların en önemlilerinden birisidir. Türkiye'de orta öğretim kurumlarından mezun olmuş ve yüksek öğretim kurumlarına devam etmek isteyen öğrencilerin sayısı ile yüksek öğretim kurumlarının öğrenci alma kapasitesi arasındaki dengesizlikler son yirmi beş yıldan bu yana oldukça hızlı bir büyüme eğilimi göstermektedir. 1969 yılında Türkiye'deki liselerden mezun olmuş olan toplam öğrenci sayısı, aynı yıl için, yüksek öğretim kurumlarının kabul edebileceği toplam öğrenci sayısının altında kalırken, ilk defa 1970 yılında liselerden mezun olmuş 3300 öğrenci yüksek öğretim kurumlarına giremeyerek açıkta kalmıştır [1]. Liseden mezun olup üniversiteye girememiş öğrencilerin sayısı, 1971 yılında 12.550'ye, 1972 yılında ise 17.437'ye yükselmiştir-

* Doç. Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

tir. 1970'li yıllarda onbinlerle ifade edilen bu arz-talep dengesizliğinin, oldukça hızlı bir artış eğilimi göstererek, 1980'li yıllarda yüzbinlere ulaştığı gözlenmekte, 1990'ların sonlarında ise milyonlarla ifade edileceği tahmin edilmektedir. Örneğin, liseyi bitirmiş olup üniversiteye giremeyen öğrencilerin sayısı 1990 yılında 242.828'e, 1991 yılında 260.876'ya, 1992 yılında 305.519'a, 1993 yılında 355.105'e, 1994 yılında 389.945'e, 1995 yılında ise 392.712'ye yükselmiştir. Yukarıdaki rakamlar, sadece o yıl liselerden mezun olmuş ve öğrenci seçme sınavına katılmış, fakat üniversitelere yerleşmemiş öğrencilerin sayılarını göstermektedir. Daha önceki yıllarda liselerden mezun olmuş ve üniversitelere girememiş öğrenciler bu sayılara dahil edilmemiştir [2].

Orta öğretim ile yüksek öğretim arasında bir tür kopuş ifade eden öğrenci arz-talep dengesizliğindeki bu hızlı artış, en üst düzey devlet yetkililerinden, okul yöneticileri ve öğretmenlere kadar, bütün resmi sorumlular ile anne-baba ve öğrencilere kadar, toplumun bütün kesimlerini büyük ölçüde tedirgin etmektedir. Üniversiteye girişin zorlaşması ve rekabetin artması, Türkiye'de "Üniversite Giriş Sınavlarına Hazırlama Kursları" veya "Özel Dershaneler" olarak bilinen özgün ve özel öğretim kurumlarının ortaya çıkmasına ve hızla artıp yaygınlaşmasına yol açmıştır. Başta İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerdeki olmak üzere, Türkiye'deki birçok anne-baba, ekonomik ve kültürel güçlerinin elverdiği ölçüde, üniversiteye girme şanslarını arttırmak için, çocuklarını bir de bu kulvarda koşturmaktadırlar. Türkiye'de üniversite öncesi eğitim-öğretim süreci ve bu süreç boyunca gösterilen çabaların büyük bir çoğunluğu, üniversite giriş sınavlarına endekslenmiş durumdadır. Açıkça ifade edilsin veya edilmesin, öğrencilerin üniversite giriş sınavlarında göstermiş oldukları başarı düzeyi, sınav öncesi eğitim-öğretim sürecine doğrudan veya dolaylı olarak eklenmiş tüm kişi ve kurumların başarı veya başarısızlıklarının en somut göstergesi olarak algılanmaktadır. Başka bir deyişle, öğrencilerin üni-

versite giriş sınavlarında göstermiş oldukları başarı düzeyi, mezun oldukları lisenin başarı ve verimlilik düzeyinin de en önemli ölçütü olarak değerlendirilmektedir. Mezunlarının üniversite giriş sınavlarındaki başarı veya başarısızlık düzeyi, orta öğretim kurumlarının ve özellikle liselerin, yegâne övgü ve yergi kaynağını oluşturmaktadır.

Öğrencilerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyi, genel olarak, aile ve okul gibi iki temel kurumun sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik özellikleri ile, bu özelliklerdeki farklılaşmayı belirleyen dış toplumsal faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Öğrencilerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeylerinin araştırılmasına dönük bilimsel çalışmaların sayısında 1960'lardan sonra önemli bir artış gözlenmektedir. 1960-1990 arası dönemde bu konuda yapılmış olan araştırmaları genel olarak iki ana grupta toplayabiliriz: 1) Öğrenci başarısındaki değişkenliği ailesel faktörlerle açıklamaya çalışan araştırmalar [3,4,5,6] ; 2) Öğrenci başarısındaki değişkenliği mezun olunan okulun özellikleriyle açıklamaya çalışan araştırmalar [7,8,9,10,11]. Birinci gruptaki araştırmaların bulguları, genel olarak öğrencilerin sınavlardaki başarı düzeyleri ile anne-babanın eğitim ve mesleki saygınlık düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Sözkonusu tüm çalışmalarda sadece seçilmiş olan değişkenler arasındaki ilişkilerin yordanmasını olanak sağlayabilecek istatistiksel teknikler kullanılmıştır. İkinci gruptaki araştırmalar ise daha çok betimleyici ve spekülatif özellikler göstermektedir. Sınırlı da olsa, 1990'lardan sonra yapılmış olan bazı araştırmalarda [12,13,14], ailenin sosyo-ekonomik özellikleri, mezun olunan lisenin niteliği ve özel ders veya dershanelerin öğrencilerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyleri üzerindeki ortak ve göreceli etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Son yıllarda Türkiye'de çok önemli bir sorun haline gelmiş olan orta öğretim

kurumlarından mezun olmuş öğrenci sayısı ile üniversitelerin öğrenci alma kapasitesi arasındaki arz-talep dengesizliğinin lise türlerine göre ne kadar değişkenlik gösterdiği yeterince araştırılıp incelenmemiştir. Farklı lise türlerinden mezun olmuş öğrencilerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyleri arasında önemli farklılıklar var mıdır? Öğrencilerin mezun oldukları lisenin türü ile üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır? Bu çalışmanın amacı, Normal Devlet Liseleri, Anadolu Liseleri, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liselerinden mezun olmuş öğrencilerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyleri arasındaki farklılıkları incelemektir. Başka bir deyişle, üniversite giriş sınavlarına katılan öğrencilerin sınavlardaki başarı düzeylerinin, mezun olunan lisenin türüne bağlı olarak ne kadar değişkenlik gösterdiğini araştırmaktır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, Türkiye'nin 76 ilindeki Normal Devlet Liseleri, Anadolu Liseleri, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, İmam Hatip Liseleri ile Endüstri Meslek Liselerinin 1995 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarındaki verilerini kapsamaktadır. Seçilmiş olan altı grup liseden mezun 356298 aday, aynı yıl Türkiye'deki bütün liselerden sınavlara katılmış 453530 toplam adayın %79'unu oluşturmaktadır. Bu çalışmada, seçilmiş olan altı gurup lisenin sözel ve sayısal beceri, Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı ortalamaları ile, ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile toplam (ÖYS +ÖSS) yerleşme oranları baz alınmıştır. Okulların beceri ve başarı ortalamaları ile ilgili veriler Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından hazırlanmış olan "Orta öğretim Kurumlarına Göre 1995 Öğrenci

Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sonuçları" (15) isimli kaynak yayından alınmıştır. Her okul türünün ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile toplam yerleşme oranları ise, yine aynı kaynaktaki veriler kullanılarak araştırmacı tarafından aşağıda tanımlanan şekilde hesaplanmıştır:

$$\text{ÖSS'yi kaz. oranı} = \frac{\text{ÖSS'yi kaz. öğrn. sayısı}}{\text{ÖSS'ye kat. öğrn. sayısı}}$$

$$\text{ÖYS yer. oranı} = \frac{\text{ÖYS ile yer. öğrn. sayısı}}{\text{ÖSS'ye kat. öğrn. sayısı}}$$

$$\text{Top. yer. oranı} = \frac{\text{ÖYS +ÖSS ile yer. öğr.say.}}{\text{ÖSS'ye kat. öğrn. sayısı}}$$

Verilerin analizinde, her okul türünün sözel ve sayısal beceri, Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı düzeyleri aritmetik ortalamalar şeklinde, ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları ise bindelik oranlar şeklinde hesaplanıp sunulmuştur. Ayrıca, seçilen beceri ve başarı türleri ile, ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları arasındaki ilişkilerin derecesini anlayabilmek için söz konusu değişkenler arasındaki bağımlılık katsayılarına bakılmıştır.

3. BULGULAR

Normal Devlet Liseleri, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, Anadolu Liseleri, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liselerinin 1995 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarındaki sözel beceri, sayısal beceri, matematik, fizik, kimya, biyoloji, Türkçe, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı ortalamaları ile, ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. 1995 ÖSS ve ÖYS Sonuçlarına Göre Liselerin Sözel ve Sayısal Beceri, Türkçe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Yabancı Dil Başarı Ortalamaları ile ÖSS'yi Kazanma, ÖYS ile ve Toplam Yerleşme Oranları**

Lise Türü*	1	2	3	4	5	6
Sözel Beceri	35.1	48.1	59.4	56.1	41.1	25.0
Sayısal Beceri	9.5	24.2	39.9	27.7	5.8	4.9
Türkçe Baş.	28.6	36.3	43.9	41.3	32.7	20.4
Matem. Baş.	4.7	11.2	20.6	15.1	2.5	2.7
Fizik Baş.	1.0	3.2	6.5	4.3	0.6	0.2
Kimya Baş.	3.4	6.0	8.8	6.8	2.7	0.7
Biyoloji Baş.	2.3	4.2	6.2	4.6	1.8	0.6
Tarih Baş.	8.2	10.4	14.9	12.4	10.5	5.4
Coğraf. Baş.	7.6	10.7	13.8	11.7	9.7	5.4
Felsefe Baş.	8.6	11.6	14.8	12.9	10.2	5.2
Yab. Dil Baş.	9.6	37.7	46.0	49.0	2.6	1.8
ÖSS Kaz. Or.	654	920	987	967	676	363
ÖYS Yer. Or.	66	302	508	475	71	13
TOP. Yer. Or.	96	318	533	499	98	68

* Okul Türü; 1 = Normal Devlet Liseleri; 2 = Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler; 3 = Anadolu Liseleri; 4 = Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler; 5 = İmam Hatip Liseleri; 6 = Endüstri Meslek Liseleri.

** ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları binde olarak verilmiştir.

Tablo 1'den görülebileceği gibi, altı tür lisenin sözel beceri ortalamaları arasında önemli farklılıklar gözlenmektedir. 59.4'lük sözel beceri puanı ortalamasıyla Anadolu Liseleri en üst sırada, 25.0'lük sözel beceri puanı ortalamasıyla Endüstri Meslek liseleri en alt sırada yer almaktadır. Sözel beceri ortalamaları bazında, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler 56.1 puanla ikinci, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler 48.1 puanla üçüncü, İmam Hatip Liseleri 41.1 puanla dördüncü, Normal Devlet Liseleri ise 35.1 puanla beşinci sırada yer almaktadırlar. İlk sırada yer alan Anadolu Liselerinin sözel beceri ortalaması ile son sırada yer alan Endüstri meslek Liselerinin sözel beceri ortalaması arasında 34.4 puanlık büyük bir farklılık

gözlenmektedir. Sözel beceri ortalamaları bağlamında dikkati çeken başka bir nokta ise, İmam Hatip Liselerinin 6. 0'lık bir puan farkı ile Normal Devlet Liselerinin önünde yer almış olmalarıdır.

Yine Tablo 1'den görülebileceği gibi, altı tür okulun sayısal beceri ortalamaları arasında oldukça büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Sayısal beceride Endüstri Meslek Liseleri 4.9'lük bir ortalamayla sonuncu sırada yer alırken, Anadolu Liseleri, bu liselerin sekiz katından daha yüksek bir puan ortalamasıyla (39.9) en üst sırada yer almaktadırlar. Sözel beceride olduğu gibi, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, 27.7'lik bir ortalamayla ikinci sırada, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, 24.2'lik bir ortalamayla üçüncü sırada yer almaktadırlar. Normal Devlet Liseleri, 9.5'lik bir ortalamayla dördüncü, İmam Hatip Liseleri ise, 5.8'lik bir ortalamayla beşinci sırada yer almaktadırlar. Sayısal beceri ortalamaları bazında altı tür okulun dört ayrı kümede toplandığı gözlenmektedir. En yukarıda Anadolu Liseleri, ikinci kümede Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler, üçüncü kümede Normal Devlet Liseleri, dördüncü ve son kümede İmam Hatip ve Endüstri Meslek Liseleri. Sözel beceri ortalaması bazında İmam Hatip Liselerinin arkasında beşinci sırada yer alan Normal Devlet Liselerinin, sayısal beceri bazında büyük bir ortalama farkıyla dördüncü sırada yer aldıkları gözlenmektedir. Ayrıca, okulların sayısal beceri ortalamaları ile sözel beceri ortalamaları karşılaştırıldığında, altı tür okulun sayısal beceri ortalamalarında önemli bir düşme olduğu gözlenmektedir. Fakat, sayısal beceri ortalamalarındaki bu genel düşüş her okul türünün ortalamalarına farklı şekilde yansımaktadır. Dolayısıyla, altı tür okulun sayısal beceri ortalamaları arasındaki farklılıklar sözel beceri ortalamaları arasındaki farklılıklardan daha büyük görünmektedir. Örneğin, Anadolu Liselerinin sayısal beceri ortalaması Endüstri Meslek Liselerinin sayısal beceri ortalamasının sekiz, Normal Devlet Liselerinin sayısal beceri ortalamasının ise dört katından yüksek çıkmaktadır.

Okulların Öğrenci Seçme Sınavının iki temel ögesini oluşturan sözel ve sayısal beceri ortalamalarındaki sıralanma eğilimi Öğrenci Yerleştirme Sınavındaki sosyal ve fen alanlara da yansımaktadır. Başka bir deyişle, Türkçe, tarih, coğrafya, ve felsefe alanlarındaki başarı ortalamaları bazında okullar arasında ortaya çıkan sıralanma eğilimi sözel becerideki sıralanma eğilimine benzemekte, diğer yandan, matematik, fizik, kimya ve biyoloji alanlarındaki sıralanma eğilimi ise sayısal becerideki sıralanma eğilimine benzerlik göstermektedir. Türkçe, tarih, coğrafya ve felsefe alanlarında okulların başarı ortalamaları arasında gözlenen farklılıklar, matematik, fizik, kimya, ve biyoloji alanlarındaki farklılıklardan daha yüksek çıkmaktadır. Türkçe, tarih, coğrafya ve felsefe alanlarında, en yüksek başarı ortalamalarıyla Anadolu Liseleri ilk sırada, Endüstri Meslek Liseleri ise, en düşük başarı ortalamalarıyla son sırada yer almaktadırlar. Yabancı Dilde ve Türkçe eğitim Yapan Özel Liseler ikincilik ve üçüncülük sıralarını korumakta, tıpkı sözel beceri alanında gözleendiği gibi, Normal Devlet Liseleri beşinci sıraya düşmekte, İmam Hatip Liseleri ise dördüncü sıraya yükselmektedirler. Matematik, fizik, kimya ve biyoloji alanlarında ise tersi bir durum gözlenmektedir. Söz konusu alanlarda Normal Devlet Liseleri dördüncü sıraya yükselmekte, İmam Hatip Liseleri ise beşinci sıraya düşmektedirler. Okulların yabancı dil alanındaki başarı ortalamalarında ise çok daha farklı bir eğilim gözlenmektedir. 49.0'lık yabancı dil başarı ortalamasıyla Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler birinci, 46.0'lık ortalamaıyla Anadolu Liseleri ikinci sırada, 37.7'lik ortalamaıyla Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler üçüncü, 9.6'lık ortalamaıyla Normal Devlet Liseleri dördüncü, 2.6'lık ortalamaıyla İmam Hatip liseleri beşinci, ve 1.8'lik ortalamaıyla Endüstri Meslek Liseleri ise altıncı ve son sırada yer almaktadırlar. Yabancı dil, şu ana kadar gözden geçirmeye çalıştığımız alanlar arasında, başarı farklılıklarının en yüksek olduğu alan olma özelliğini göstermektedir. Örneğin, Yabancı Dilde Eğitim Ya-

pan Özel Liselerin yabancı dil başarı ortalaması, Endüstri Meslek Liselerinin başarı ortalamasınının 27 katı, İmam Hatip Liselerinin başarı ortalamasınının 19 katı, Normal Devlet Liselerinin başarı ortalamasınının 5 katı olarak karşımıza çıkmaktadır. İmam Hatip liselerinde Yabancı dil eğitimi Arapça olarak yapılmaktadır. Bu husus belirtilmelidir. Yabancı dil başarı ortalamaları bağlamında okullar iki ana grupta toplanma eğilimi göstermektedir. Yüksek ortalamalara sahip Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler, Anadolu Liseleri ile Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler grubu ve Normal Devlet, İmam Hatip ve Endüstri Meslek Liseleri grubu. Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler ile Anadolu Liselerinin yabancı dil başarı ortalamalarının oldukça yüksek çıkmasının en önemli nedenleri, bu okullardaki bir yıllık yabancı dil hazırlık eğitimi, matematik ve fen derslerinin yabancı dilde yapılması ve yabancı dil ders saatlerinin daha yoğun olması olabilir.

Altı tür okulun ÖSS'yi kazanma oranlarına bakıldığında, Anadolu Liselerinden sınava katılan öğrencilerin binde 987'sinin, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liselerden sınava katılan öğrencilerin binde 967'sinin, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerden sınava katılan öğrencilerin binde 920'sinin, İmam Hatip Liselerinden sınava katılan öğrencilerin binde 676'sının, Normal Devlet Liselerinden sınava katılan öğrencilerin binde 654'ünün ve Endüstri Meslek Liselerinden sınava katılan öğrencilerin binde 363'ünün ÖSS sınavını kazandığı gözlenmektedir. Tablo 1'den de görülebileceği gibi, Öğrenci Seçme Sınavı sonundaki elenme oranı, Endüstri Meslek, Normal Devlet ve İmam Hatip Liselerinde yüksek, Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerde ise düşük çıkmaktadır. Endüstri Meslek, Normal Devlet ve İmam Hatip Liselerinden mezun öğrencilerin önemli bir oranı Öğrenci Seçme Sınavı sonunda elenmektedir.

ÖYS ile yerleşme oranlarına bakıldığında altı tür okul arasında bir tür kopuş olduğu gözlenmektedir. Anadolu Liselerinden sınavlara katılan öğrencilerin ÖYS ile yerleşme oranı binde 508 dir. ÖYS ile yerleşme oranı Yabancı Dilde Eğitim Ya-

pan Özel Liselerde binde 475, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerde binde 302, İmam Hatip Liselerinde binde 71, Normal Devlet Liselerinde binde 66 ve Endüstri Meslek Liselerinde ise sadece binde 13 olarak gözlenmektedir. Altı tür okulun ÖYS ile yerleşen öğrenci oranlarına bakıldığında, Endüstri Meslek Liseleri, Normal Devlet Liseleri ve İmam Hatip Liselerinden mezun olan öğrencilerinin üniversiteye girme şanslarının çok düşük, buna karşın, Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Liselerden mezun öğrencilerin üniversiteye girme şanslarının çok yüksek olduğu gözlenmektedir. ÖYS ile yerleşme oranları bazında altı tür okulun iki ana grupta toplandığı gözlenmektedir. Bir yanda, oldukça yüksek yerleşme oranlarına sahip Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler grubu, diğer yanda, oldukça düşük yerleşme oranlarına sahip Normal Devlet, İmam Hatip ve Endüstri Meslek Liseleri grubu. Yerleşme oranları arasındaki büyük farklılıklara ek olarak bu okul türlerinden mezun olan öğrencilerin ÖYS ile yerleştirildikleri yüksek öğretim programları arasında da önemli farklılıklar olduğu kanısındayız.

Altı tür okulun Toplam yerleşme (ÖYS+ÖSS) oranları ise aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir: Anadolu Liseleri binde 533, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liseler binde 499, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler binde 318, İmam Hatip Liseleri binde 98, Normal Devlet Liseleri binde 96, ve Endüstri Meslek Liseleri binde 68. Bilindiği gibi, bir okul türünün Toplam yerleşme oranından ÖYS ile yerleşme oranını çıkarırsak bu okul türünün ÖSS ile yerleşen öğrenci oranını buluruz. Bu durumda, Normal Devlet Liselerinin ÖSS ile yerleşme oranı binde 30, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerin binde 16, Anadolu Liselerinin binde 25, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liselerin binde 24, İmam Hatip Liselerinin binde 27 ve Endüstri Meslek Liselerinin ise binde 55'tir. Görüldüğü gibi, Endüstri Meslek Liseleri, Normal Devlet Liseleri ve İmam Hatip Liselerinden mezun olan öğrencilerin ÖSS ile yerleşme oranları Anadolu Liseleri ile Türkçe ve Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liselerden mezun olan öğrencilerin

ÖSS ile yerleşme oranlarından daha yüksek çıkmaktadır. Özellikle Endüstri Meslek Liselerinden mezun öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ÖSS ile yüksek öğretim kurumlarına yerleştirilmektedirler. Okul türlerine göre ÖSS ile yerleşen öğrencilerin ÖYS ile yerleşen öğrencilere oranına bakıldığında okullar arasında büyük farklılıklar olduğu gözlenecektir. Bu oranlar Endüstri Meslek, Normal Devlet ve İmam Hatip Liselerinde oldukça yüksek, buna karşın Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerde oldukça düşük çıkmaktadır.

Okulların sözel ve sayısal beceri, Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı düzeyleri ile ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları arasındaki ilişkileri gösteren bağımlılık katsayıları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. ÖSS ve ÖYS Sonuçlarına Göre Liselerin Sözel ve Sayısal Beceri, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Türkçe, Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Yabancı Dil Başarı Ortalamaları ile ÖSS Kazanma, ÖYS ve Toplam Yerleşme Oranları Arasındaki Bağıntı Katsayıları.

* 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1	-	.84	.81	.88	.91	.90	.97	.89	.92	.93	.79	.94	.89	.85
2		-	.99	.95	.93	.91	.85	.76	.79	.80	.86	.81	.95	.90
3			-	.95	.92	.90	.83	.74	.76	.78	.87	.77	.94	.89
4				-	.96	.95	.89	.81	.84	.85	.84	.82	.94	.88
5					-	.96	.92	.85	.88	.90	.92	.88	.91	.86
6						-	.91	.84	.87	.88	.82	.86	.91	.86
7							-	.91	.94	.95	.82	.91	.89	.85
8								-	.97	.94	.66	.80	.84	.77
9									-	.96	.70	.84	.85	.80
10										-	.73	.88	.84	.79
11											-	.77	.86	.84
12												-	.81	.77
13													-	.95
14														-

* 1 = Sözel Beceri; 2 = Sayısal Beceri; 3 = Matematik Başarısı; 4 = Fizik Başarısı; 5 = Kimya Başarısı; 6 = Biyoloji Başarısı; 7 = Türkçe Başarısı 8 = Tarih Başarısı; 9 = Coğrafya Başarısı; 10 = Felsefe Başarısı; 11 = Yabancı Dil Başarısı; 12 = ÖSS'yi Kazanma Oranı; 13 = ÖYS ile Yerleşme Oranı; 14 = Toplam Yerleşme Oranı.

Tablo'dan da görülebileceği gibi, okulların sözel beceri ortalamaları ile ÖSS'yi kazanma oranları arasındaki bağımlılık katsayısı (.94) okulların sayısal beceri ortalamaları ile ÖSS'yi kazanma oranları arasındaki bağımlılık katsayısından (.81) daha yüksek çıkmaktadır. Sözel ve sayısal beceri düzeyleri ile ÖSS kazanma oranı arasındaki ilişkilerdeki bu farklılık, ÖSS'yi kazanma oranındaki değişkenliğin sayısal beceriden çok sözel becerideki değişkenliğe bağlı olduğunu ve sözel beceri düzeyinin ÖSS'yi kazanma oranı üzerindeki etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Pe-ki, sözel ve sayısal beceri düzeyleri ile ÖSS'yi kazanma oranı arasındaki bu ilişkiler ÖYS ile yerleşme oranına da benzer şekilde yansımakta mıdır? Tablo'daki bağımlılık katsayıları, sözel ve sayısal beceri düzeyleri ile ÖYS yerleşme oranı arasındaki ilişkilerde farklı bir eğilimin ortaya çıktığını, sayısal beceri düzeyi ve ÖYS ile yerleşme oranı arasındaki ilişkinin (.91) sözel beceri düzeyi ve ÖYS ile yerleşme oranı arasındaki ilişkiden(.89) daha güçlü olduğunu göstermektedir. Daha da önemlisi, benzer türden bir eğilim Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı düzeyleri ile ÖSS'yi kazanma oranı arasındaki bağımlılık katsayılarında da gözlenmesidir. Okulların matematik, fizik, kimya ve biyoloji başarı düzeyleri ile ÖYS yerleşme oranları arasındaki bağımlılık katsayılarının (.94, .94, .91, .91) Türkçe, tarih, coğrafya, felsefe, ve yabancı dil başarı düzeyleri ÖYS yerleşme oranları arasındaki bağımlılık katsayılarından (.89, .84, .85, 84, .86) daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bağımlılık katsayıları arasındaki bu türden belirgin farklılıklar, üniversiteye yerleşmede matematik ve fen alanlarındaki başarı düzeylerinin Türkçe ve sosyal alanlarındaki başarı düzeylerinden daha etkili olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, bulgular, Türkiye'de üniversiteye giriş sınavlarındaki matematik, fizik, kimya ve biyoloji testlerinin zorluk ve ayrıştırıcılık işlevlerinin Türkçe, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil testlerinin zorluk ve ayrıştırıcılık işlevlerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

1995 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınav sonuçları bazında yapılmış olan bu çalışmanın bulguları, seçilmiş olan altı tür lisenin sözel ve sayısal beceri, Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve yabancı dil başarı ortalamaları ile ÖSS'yi kazanma, ÖYS ile Toplam yerleşme oranları arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları, yabancı dil başarısı hariç, diğer tüm başarı ölçütleri bazında Anadolu Liselerinin ilk sırada, Yabancı Dilde Eğitim Yapan Özel Liselerin ikinci sırada, Türkçe Eğitim Yapan Özel Liselerin üçüncü sırada, Endüstri Meslek Liselerinin ise son sırada yer aldığını göstermektedir. Sözel beceri, Türkçe, tarih, coğrafya ve felsefe başarısı ile ÖSS'yi kazanma ve ÖYS ile yerleşme oranları bazında İmam Hatip Liseleri dördüncü, Normal Devlet Liseleri ise beşinci sırada yer almaktadırlar. Sayısal beceri, matematik, fizik, kimya ve yabancı dil başarıları bazında ise Normal Devlet Liseleri dördüncü, İmam Hatip Liseleri ise beşinci sırada yer almaktadırlar. Ayrıca, araştırma sonuçları, altı tür okulun sayısal beceri, matematik, fizik, kimya, biyoloji ve yabancı dil başarı ortalamaları ile ÖYS ile yerleşme oranları arasındaki farklılıkların, sözel beceri, Türkçe, tarih, coğrafya ve felsefe başarı ortalamaları ile ÖSS'yi kazanma oranları arasındaki farklılıklardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Değişkenler arasındaki bağımlılık katsayıları, yüksek öğretime geçişte en anlamlı ve somut gösterge olan ÖYS ile yerleşme oranının, sözel beceri, Türkçe ve sosyal alanlardaki başarı düzeylerinden çok, sayısal beceri, matematik ve fen alanlarındaki başarı düzeyleri ile daha çok ilişkili olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, bulgular, sayısal ve fen alanlarındaki beceri ve bilgilerin yüksek öğretime geçişteki ayrıştırıcılık işlevinin sözel ve sosyal alanlardaki beceri ve bilgilerin ayrıştırıcılık işlevinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Okulların, ve dolayısıyla öğrencilerin, sayısal beceri, matematik ve fen alanlarındaki başarı düzeyleri arasındaki farklılık-

ların, sözel beceri, Türkçe ve sosyal alanlardaki başarı düzeyleri arasındaki farklılıklardan daha yüksek olması bu gözlemin geçerliliğinin en önemli göstergesidir. Sözel ve sayısal alanların ayrıştırıcılık özellikleri arasındaki bu farklılığın nedenlerinden birisi Türkiye'deki üniversitelerde sayısal ve fen puanları ile öğrenci alan fakülte ve bölümlerin kapasitesinin sözel ve sosyal puanlarla öğrenci alan fakülte ve bölümlerin kapasitesinden daha yüksek olması olabilir.

Araştırma bulguları, önemli sayılabilecek bazı ayrıntılar dışında, seçilmiş olan altı tür lisenin üniversiteye girişteki başarı ölçütleri temelinde iki ana kümede toplandığını göstermektedir. Bir yanda, oldukça yüksek beceri ve başarı ortalamaları ile üniversiteye yerleşme oranlarına sahip Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler grubu, diğer yanda, oldukça düşük beceri ve başarı ortalamaları ile üniversiteye yerleşme oranlarına sahip Normal Devlet Liseleri, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liseleri grubu. Anadolu Liseleri ile Özel Liseler grubundan mezun öğrencilerin 1995 Yılı Öğrenci Seçme Sınavına katılan toplam öğrenciler içindeki oranı sadece % 05.5'tir. Bu liselerden mezun öğrencilerin 1995 Yılı Öğrenci Yerleştirme Sınavı sonucu üniversitelere yerleştirilmiş toplam öğrenciler içindeki oranı ise %32'dir. Diğer yandan, normal devlet liseleri, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liselerinden mezun öğrencilerin 1995 Yılı Öğrenci Seçme Sınavına katılan toplam öğrenciler içindeki oranı % 73 iken bu liselerden mezun öğrencilerin aynı yıl yapılan sınav sonucunda üniversitelere yerleştirilmiş toplam öğrenciler içindeki payı % 50 dir. Daha da önemlisi, Anadolu Liseleri ve Özel Liselerin üniversiteye yerleşmede elde ettikleri %32'lik payın niteliğinin de oldukça yüksek olmasıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, Türkiye'de en iyi üniversitelerin en iyi fakülte ve bölümlerine Anadolu Liseleri ile Yabancı dille eğitim yapan ve öğrencilerini seçerek alan Özel Liseler grubundan mezun olan öğrenciler yerleşmektedirler. Türkiye'de Öğrenci

Yerleştirme Sınavı sonucunda en yüksek ilk üç başarı dilimlerinde üniversitelere yerleşmiş öğrencilerin büyük çoğunluğunu bu gruptaki öğrenciler oluşturmaktadır. Buna karşın, normal devlet liseleri, İmam Hatip Liseleri ve Endüstri Meslek Liseleri grubundan mezun olup yüksek nitelikli üniversite, fakülte ve bölümlere yerleşmiş öğrencilerin oranları oldukça düşük düzeylerde seyretmektedir. Sınırlı da olsa, 1992 Yılı Öğrenci Yerleştirme Sınavı sonucunda Orta Doğu Teknik Üniversitesine yerleştirilmiş öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmanın bulguları bu varsayımı doğrulamaktadır [16]. Daha önce de belirttiğimiz gibi, genel çizgileriyle iki ana grupta toplamaya çalıştığımız altı tür lise, sosyal, ekonomik, kültürel, ideolojik ve yerel özellikleri itibarıyla, 1990'lar Türkiye'sine egemen olan çok katmanlı hiyerarşik toplumsal bir sistemin özelliklerini yansıtmaktadırlar. Türkiye'deki liselerin: a) Genel-Laik; b) Özel-Laik; c) Mesleki-Teknik ve d) İmam-Hatip gibi dört ana grupta incelendiği ulusal çaptaki bir araştırmada [17], orta öğretimdeki bu ayrışmanın toplumdaki sosyal sınıfsal bir ayrışmayı yansıttığı iddia edilmektedir. Araştırmacılar, İmam-Hatip Liselerine devam eden öğrencilerin çoğunluğunun kırsal yörelerdeki köylü, küçük çiftçi ve tarım işçisi ile kentlerdeki küçük esnaf, zanaatkar ve alt düzey memur babaların çocukları olduklarını, Özel Liselere devam eden öğrencilerin çoğunluğunu ise kentli işadamı, tüccar ve üst düzey memur babaların çocuklarının oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Meslek Liselerine devam öğrenciler ile İmam-Hatip Liselerine devam eden öğrenciler arasındaki en belirgin toplumsal farklılık birinci grup liselere devam eden öğrencilerin çoğunlukla kenlerdeki sanayi işyerlerinde çalışan alt düzey ücretli işçi ve emekçi babaların çocukları olmalarıdır. Orta öğretim kurumları içindeki en geniş öğrenci kitlesine sahip normal devlet liselerine devam eden öğrencilerin çoğunluğunu ise orta düzey sivil hizmetli ve memur babaların çocukları oluşturmaktadır. Kırsal ve sosyal sınıf gibi Türkiye'deki toplumsal yapının iki ana ekse-

ni üzerine oturtulmuş olan bu sınıflandırma ve bu sınıflandırmadan çıkarsanmış varsayımlar bazı genel doğrular içermekle birlikte en azından son on yıllık süreç içinde Türkiye’de ortaya çıkmış yeni toplumsal ve eğitimsel oluşumları ve bu oluşumların yol açtığı sorunları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Sözkonusu yetersizliğe neden olabilecek toplumsal faktörlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: Birincisi, 1980’ler Türkiye’indeki sosyal sınıfsal, kültürel ve ideolojik mevzilenme ile 1990’lar Türkiye’indeki sosyal sınıfsal, kültürel ve ideolojik mevzilenme arasında önemli farklılıklar olabilir. Dolayısıyla, genel olarak Türk Eğitim Sisteminin tüm evrelerinde ve özel olarak orta öğretimden yüksek öğretime geçişte farklı yapı ve dinamiklerin ve bu yapı ve dinamiklerin taşıyıcıları olan birey ve grupların mücadelesine rastlanabilir. Bu çalışmada farklı kümeler halinde incelemeye çalıştığımız Yabancı Dilde ve Türkçe Eğitim Yapan Özel Liseler arasındaki farklılaşma ile meritokratik okullar olarak tanımlanabilecek Anadolu Liseleri ile normal devlet liseleri ve bu liselerin üniversite giriş sınavlarındaki başarı düzeyleri arasındaki eşitsizlikler, sözkonusu toplumsal ayrışma ve çatışmanın eğitim alanındaki önemli göstergeleri olarak tanımlanabilir. Bilindiği gibi, Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde Eğitim Veren bazı özel liseler sınav ile öğrenci almaktadırlar. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dilde Eğitim Veren Özel Liselerden mezun öğrencilerin üniversite giriş sınavlarında gösterdikleri yüksek başarının önemli nedenlerinden birisi bu öğrencilerin ilköğretim sonrasında yapılan sınavlar sonunda bilişsel bilgi ve becerilerini kanıtlamış, ve dolayısıyla bu okullara yerleştirilmiş seçkin bir grubu temsil etmeleridir. Dolayısıyla, bu tür liselerden mezun öğrenciler ile normal devlet, İmam Hatip ve Endüstri Meslek Liselerinden mezun öğrenciler arasında üniversiteye giriş sırasında ortaya çıkan bilgi ve beceri farklılıklarının nedenleri orta öğretimin başına kadar gitmektedir. Anadolu Liselerinde okuyan öğrenciler, ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel özellik-

leri yönünden, diğer liselerde okuyan öğrencilerden farklılık göstermektedirler. Öğrencilerinin hemen hemen tamamının kentli ve üst düzey diplomalı anne-babaların çocuklarından oluştuğu Anadolu Liselerinin üniversiteye giriş sınavlarındaki yüksek başarısı, Bourdieu’nun [18] tanımladığı türden kültürel sermayeye sahip ve bu sermaye türü ile kendisini meşrulaştıran “Yeni Orta Sınıfın” ve bu sınıfın eğitim alanındaki bu başarısının göstergesi olarak tanımlanabilir.

1980’lerde üniversiteye girişteki başarıları itibarıyla normal devlet liselerinin altında yer alan İmam Hatip Liselerinin 1990’lardan itibaren artan ve normal devlet liselerinin üstüne çıkan başarı düzeyi ayrı bir olgu olarak Türkiye’deki İslam’la ilişkilendirilmiş bir çerçeve içinde incelemeyi gerektirmektedir. 1980’lerden sonra Türkiye’de “İslâm” ve/veya “İslâmcı” adı altında yoğun ekonomik, kültürel ve eğitimsel bir mücadele ve mevzilenmeye tanıklık edilmektedir. Kendilerine “İslâm” ve/veya “İslâmcı” diyen bu kesimlerin İmam Hatip Liselerini kadro yetiştiren mevziler şeklinde tanımladıkları kamuoyu tarafından zaten bilinmektedir. Bu kesimlerin yoğun çabaları sonucunda son yıllarda Türkiye’deki İmam Hatip Liselerinin sayısında oldukça hızlı bir artış olmuştur. Bu okulların ders programlarındaki sözel ve sosyal içerikli derslerin yoğunluğu mezunlarının üniversite giriş sınavlarında bu alanlarda normal devlet liselerinden mezun öğrencilerden daha başarılı olmalarına yol açmaktadır. Son yıllarda Türkiye’deki üniversitelerde açılan, sadece İmam Hatip Liselerinden mezun öğrencilerin girebileceği, ilâhiyat ve benzeri türden programların sayısındaki artış, bu liselerden mezun olan öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranının normal devlet liselerinden mezun olan öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranından daha yüksek olmasının önemli bir nedeni olabilir.

Bu çalışmada benzeşik birer öbek gibi ele aldığımız altı tür lisenin sosyal, ekonomik, kültürel

ve bölgesel farklılıklar arzeden Türkiye toplumsal coğrafyası temelleri üzerinde, üniversiteye geçişteki başarıları anlamında ne ölçüde değişkenlik gösterdiğinin incelenmesi gerekmektedir. Çeşitlilik arzeden Türkiye toplumsal özellikleri temelinde her bir lise türünün kendi içinde ne kadar değişkenlik gösterdiği daha sonra yapılacak olan araştırmaların çerçevesine bağlı olarak oldukça ilginç sonuçlar doğurabilir. Her bir lise türünün, toplumsal ardyöresini oluşturan bölgesel, yerel, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlere bağlı olarak, yüksek öğretime geçişteki başarısı bağlamında ne kadar değişkenlik göstereceği yapılacak yeni çalışmalar sonunda ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

1. Mihçioğlu, C. "Üniversiteye Girişin Yeniden Düzenlenmesi", Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 40, (1974).
2. ÖSYM "Ortaöğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sonuçları", Ankara. ÖSYM Yayınları, (1990-1995).
3. Kazamias, A. "Education and Quest for Modernity in Turkey", Chicago. The University of Chicago Press, (1966).
4. Yıldırım, C. "Orta Doğu Teknik Üniversitesine Girişi ve Üniversitede Başarıyı Etkileyen Faktörler", Ankara. ODTÜ, (1972).
5. Özgüven, E. İ. "Üniversite Öğrencilerinin Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler", Ankara. Hacettepe Üniversitesi, (1974).
6. Çavdar, T. Tunay, D. ve Yurtseven, T. "Yükseöğrenime Başvuran Öğrenciler (1974 - 1975): Sosyo - Ekonomik Çözümleme", Ankara. D.P.T. Yayınları, (1976).
7. Sanay, A. "1962 Ankara Üniversitesi Giriş Sınavlarında Liselerin Başarıları", Ankara. Ankara Üniversitesi Test ve Araştırma Merkezi, (1963).
8. Çalışkaner, A. "1963 Ankara Üniversitesi Giriş Sınavlarında Liselerin Başarı Dereceleri", Ankara. Ankara Üniversitesi Test ve Araştırma Bürosu, (1964).
9. Güngör, İ. "1967-1968 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Giriş İmtihanlarına Katılan Öğrencilerin Başarı Dereceleri Bakımından Liselerin Durumu", Ankara. ODTÜ, (1968).
10. Mihçioğlu, C. "Üniversiteye Giriş ve Liselerimiz", Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi, (1969).
11. ÜSYM "1977 Üniversitelerarası Seçme Sınavına Katılan Adaylarını Sosyale, Ekonomik ve Eğitimsel Nitelikleri Üzerine Bir İnceleme", Ankara. Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Araştırma, Geliştirme ve Proje Birimi, (1978).
12. Köse, M. R. "Aile Sosyo Ekonomik Durumu, Lise Özellikleri, ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitimsel Başarı Üzerindeki Etkileri". *Eğitim ve Bilim*, 76 : 57-65, (1990).
13. Günçer, B. ve Köse, M. R. "Effects of Family and School on Turkish Students' Academic Performance". *Education and Society*, 10: 105-118, (1993).
14. Köse, M. R. "Toplumsal Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Eğitsel Başarı: 1990'lar Türkiyesine Bir Bakış", *II. Eğitim Bilimleri Kongresinde Sunulmuş Bildiri*, Beytepe, Ankara. (1995).
15. ÖSYM "Ortaöğretim Kurumlarına Göre 1995 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sonuçları", Ankara. ÖSYM Yayınları, (1996).
16. Köse, M. R. ve Balcı, A. "ODTÜ Öğrencisi Kimdir?", *II. Eğitim Bilimleri Kongresinde Sunulmuş Poster Bildiri*, Beytepe, Ankara. (1995).
17. Gökçe, B. Tüzün, S. Etkin, G. Akpınar, Y. Atalay, D. ve Gürtan, K. "Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları", Ankara. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, (1984).
18. Swartz, D. "Pierre Bourdieu: Cultural Transmission of Social Inequality". *Harvard Educational Review*, 47: 545-555. (1977)